

ЯМДЕ ЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

0+

Кайыкчан ида пу:
шинчалан, жаритлыме
кочкышым;
уржа киндым;
бананым, цитрус
кочкышым.

**Телым
полшет -
кенгежым
тауштат**

Йоча-влак, туштан вуймутлан вашмутым муын шуктышда? Мо нерген ойлалтеш? Тиде кайык-влак нерген. Кызыт нунылан неле пагыт толын: кочкышым лум леведын. Сандене изи йолташ-влакчан полшыман, кормушкым ыштыман да кочкышым оптыман.

Медведево район Руэм школышто 2-шо «Б» классыште туземше Маша Экман кушкыл ден янлык тунялан шуман. Аваачажлан сурткайыкым ончаш полша. Шукерте огыл пакчаштышт кормушкым сакеныт. Ынде Маша кажне эрдене кайыкым пукшаш лектеш (снимкыште). Пырчым да кинде пудыргым пуа. Кормушкыш порткайык ден ильвувуй толыт.

Волжский район Пётъял гыч кум ияш Алёша Никифоров (снимкыште), Андрей изаж дене пырля кайыкчан кочмыверым ыштымеке, шулдыран йолташ-влакым сийлаш ок мондо. «*Ме поро пашам ыштена, пуртжым аралена, кайыкчан полшена. Нуно шошым сад-пакчаште шукшак-копшакгым пытарат*», - ойлат иза-шольо.

Л.ГРИГОРЬЕВА.

Фото-влакым еш архив гыч налме.

ПОДПИСКЕ

2021 ийын икымше
пелыйжылан «Ямде лий»
газетлан 20 декабрь
марте шулдырак ак
дене возалташ вашкыза!

Рекламе

**Индекс - П4696.
Ак - 318 тенгеат
78 ыр.**

Подписчик-влак
коклаште потерей
модышым эртарена.
**Тун пөлек -
номер-влак
почеш чиялты-
шаш сурет.**

Школышто радио йонга

Фотом сн. архив гыч налме.

кумылым нӧлталаш полша, шонем.

Дима ВЕДЕНЬКИН.

Сенгымаш

Киров олаште «Алый парус» всероссийский видеофильм фестивалъ 25-ше гана эртаралтын. Российын 30 регионжо гыч йоча-влакын туризм, краеведений да пӱртӱсым аралыме теме дене войзымо 188 паша аклалтын. Йошкар-Олаسه «ЗУМ» йоча киностудий «Человек добрых дел» фильм дене сенгышыш лектын. «Город детства» пашаже кумшо верым налын.

Пӧлек - шӧртнӧ кол

Мый У ийым моткоч вучем. Кажне ийын суртышкына Йӱштӧ кугыза толеш. Но мый тудын толмыжым ни гунан ужын омыл. Эрдене помыжалтам да вигак кож йымаке ончалам. А тушто - чапле пӧлек. Ӱмаште мыйым шӧртнӧ кол вучен. Тудын нерген йомакым лудынам. Шинчамым петыренам да мом шыташ шонымем нерген шыпак ойленам. Кол колын, шонем.

Алина СУББОТИНА.
2-шо номеран
Морко школ.

Ойыртемалтше ий

2020 ий мучашке лишемеш. Тений тудо молгунамсе деч ойыртемалтше лийын. Мый 2-шо классым пытаргыш йынгыр деч посна тунем пытаренам. Амалже - тӱня мучко шарлыше коронавирус. Туге гынат тӱрлӧ конкурсышто вием тергенам. Сенгымаш дене ачам-авам куандаренам.

Анна ВИНОГорова.

Звенигово, 2-шо №-ан Красногорский школ.

У пашалан тунемына

Мый Буймо школышто тунемам. Тудо 1895 ийыште почылтын, тений школлан 125 ий темын. Кызыт школыштына 130 йоча тунемеш. Ме шым марий ял гыч шинчымашым погаш коштына. Икшыве-влакым 3 автобус шупшыкта. Школна «Точка роста» проект почеш ятыр оборудованийым налын, ме уло кумылын у прибор-влак дене пашам ышташ тунемына (снимкыште).

Софья ЮЗЫКАЕВА.
Татарстан, Агрыз.

Фотом школын архивше гыч налме.

16-18 декабрьште Йошкар-Олаште «Тӱвыраште у» тӱнямбал форум кокымшо гана эртаралтын. 3 площадкыште 7 секций пашам ыштен, 40 угла эксперт пашаж дене палдарен. Шанче-практике конференцийыш, Ремесленный форумыш ушнаш лийын. Тӱнямбал форум поян тӱвыра программыв темлен.

Йошкар-Олаште У ийым веселан эртараш ятыр площадкым ямдылат. Нунын кокла гыч иктыже - В.Ленин лӱмеш площадь. Тушто йоча-влаклан карусель, автопоезд, фотозона пашам ышташ тӱналыт. Ий гыч ыштыме Йӱштӧ кугызам, Лумӱдырым, ӱшкыжым ужаш лиеш.

Москосо Сенгымаш тоштер «Портышкем» акци-йыш ушнаш ӱжеш. Кумдан палыме «Валенки» мурым шкетын але тӱшкан йонгалтарыман. 28 декабрь марте victorymuseum.ru сайтышке йодмашым колтыман да «ВКонтакте» ден Инстаграм соцкыллаш [#ВаленкиФлешмоб](https://www.instagram.com/valenki_fleashmob/) [#МузейПобеды](https://www.instagram.com/museumofvictory/) [#СтранаПоет](https://www.instagram.com/stranapoet/) хештегла дене видеом вераңдыман. 1 январьште йӱклымаш тӱналеш.

Урокым ышташ полшыман мо?

«Йоча-влаклан мынар ий марте урокым ышташ полшыман?» йодышлан психолог, психологий шанче кандидат, доцент Т.Н.ГОЛОВАНОВА (снимкыште) вашмутым пуа:

– Икшывышт сай отметкым налышт манын, ача-ава-влак чыла ышташ ямде улыт. Южышт йочашт олмеш урокым ыштат. Тыге икшыве тыршымым да шонымым чарна, кугыенлан ўшанаш да ямдым вучаш тўналеш. Ача-аван сомылышт – полшаш, умылыдымо йодышым рашемдаш.

Шарныза, йочам шкевуя пашам ышташ туныктыман. Ойлыман: «Паша гыч толмешкына, урокетым черновикеш ыште». Икшыве кечывалым мом ыштен моштен огыл, кастене умылтараш лиш.

Йоча пагытемым шарналташ гын, авам 4-ше класс марте мўнгысў пашам ышташ полшен. Мыланем математике предмет нелырак лийын, да авам уда отметкым налаш тўнгалам манын лўдын. Но мўнгысў пашам олмешем нигунам ыштен огыл. 5-ше класс гыч уроклан шке ямдылалтынам.

Икшыве-влак тўрлў лийыт. Кў гын 1-ше класс гычак шке ышта, кўлан гын 7-ше класс марте полшыман.

Х.АЛЕКСАНДРОВА мутланен.

Онагй газет

Марий Элыште шуко газет савыкталтеш. Кўлан могай келша, тугайым ойырен кер-теш. Марий йылме дене лекше газет-влак кокла гыч мыланем «Ямде лий» келша. Кугу классыште тунемам гынат, газетысе заметке-влакым лудам, модыш-влак чоным куандарат, фото-влак онагй улыт.

Анастасия ГАВРИЛОВА.
Морко, Коркатово.

*Книгам лудмаш
йырым-йырысе илы-
шым, калыкым, эн
тўжжў, шкендым
умылаш полша. Сай*

*книгам эзи-
пачаш лудса –
могай-гынат
кўлешан увер-
рым садиктак
верештыда.*

Калык ой.

Марий тиште пайремлан пўлеклалтше «Марла лудмо кечым» классыште эртаренна. Ме шуко марий книга дене палыме лийынна. Почеламутым, ойлымашым, «Ямде лий» газетым лудынна.

2-шо «Б» классыште тунемше-влак.

Медведево, Руэм.

Л.ЛИВАНОВ фотожо.

Синквейн

Книга
Сылне, виян.
Вурса, мокта, вуча.
Илышыш корным почшо.
Йолташна!

Настя МИХАЙЛОВА.
Морко, Шўргыял.

Российысе увер аршаш

Россий Федераци-
йысе просвещений
министерствын увертарыме
«Йоча-влаклан шўмем пуэм –
2020» всероссийский кон-
курсн финалже Санкт-
Петербургышто лийын. Тудо
ешартыш шинчымашым
пуышо туныктышо-влак
коклаште эртаралтын.
Сенгышыш Озан ола гыч
А.И.Григорьева лектын.

Россий Прези-
дент В.В.Путинн
темлыме «Земский учи-
тель» программые почеш,
тўрлў регионьысе ялысе шко-
лаш тений 1800 туныктышо
пашаш каен.

Санкт-Петер-
бургисо инже-
нерно-технологический
школышто тунемше Андрей
Брюханов «Классысе мастер»
всероссийский акцияыште
икымше верыш лектын. Тудо
самолёт экипажым да пасса-
жир-влакым утарыме систе-
мым шонен луктын.
Проектым ямдылаш туныкты-
шо О.Борисова полшен.

«Мыйын туныкты-
шем» всероссийский акци-
йыш 3 тўжем угла йоча да
кугыен ушненыт. Икымше
верыш Дагестан Республик
гыч Айша Бутаева лектын.

Математике
дене 61-ше гана
эртаралтше Тўнямбал
олимпиадыште Российн
сборный командыже кок
шўртньў да ныл ший
медальым сенген налын.
Команд-ный зачўтышто
кокымшо верыш лектын.

Туныктымо аланыште
пашам ыштыше 38 ен 2020
ийыште Россий Федераций
Правительстве премийын лау-
реатше лийын.

«Ямде лий» 2020 ий 19 декабрь

3

Җоч төрзатым,
мјндыр тос!

Куштымаш – калыкын чонжо

Марий калык ожнысек куш-таш йората. Куштымаш гоч шке шонымашыжым почын пуа, куан ден ойгыжым пайла. Башкортостан Республик Бирск олесе рүдө тўвыра пөрт пелен «Энсай» куштышо ансамбль (снимкыште) уло. Ты йоча ансамбльым 2007 ийыште А.А.ШУМАТОВА чумырен.

Фотом ансамбльын архивше гыч налме.

– *Алина Алексеевна, паша радамда дене палдарыза.*

– «Энсай» ансамбльыш коштышо йоча-влак Бирск олесе школлаште шинчымашым налыт. Нуно урок деч вара кушташ тунемыт. Марий йўла нерген пален налаш вачкат. «Мыланна тыште эн сай», – ойлат нуно. Ийгот дене лу ияш да тылеч кугурак-влак улыт. Коллективыште – 12-15 йоча. Калык-влакын тывырдыкышт – тиде посна историй. Сандене кажне движениым тунемына. Ме марий калык фольклорлан жапым утларак ойырена гынат, репертуарышкына руш, башкир, татар, украин калык-влакын куштымашыштымат пуртенна. Йоча-влак «Кандырам пунен», «Курыкмарла», «Тошто марла» кушташ утларак йоратат.

– *Те тыгак сценке-влакым шындада. Олесе марий йоча-шамычым кузе кумыландада?*

– Районыштына кандаш марий ял уло. Ансамбльыш коштышо йоча-влак чылан марла умылат, южышт кутырат. Марий пайрем йўла-влак нерген пален налаш нунылан моткоч онай. Кажне гана келгынрак каласкалаш йодыт. Коча-ковашт деч йодыштыт. «Живая нить традиций» конкурслан «Шорыкйол пайрем кас» спектакль-реконструкциялык икымше гана 2016 ийыште шындыме. Калык мемнам шокшо кидсовыш дене вачлийын. Тиде пашам угыч ворандарен колташ шонымаш уло. Кертме семын йўла да пайрем дене кылдалтыше сценке-влакым шындаш тўналгына.

Е.ИВАНОВА мутланен.

М Йыгык корно – йолгорно.

Фотом еш архив гыч налме.

Кирилл шольым дене сўретлаш, тўрлө поделкым бышташ йоратена. Вара ача ден аванам куандарена. Пайрем годым эн сай пөлек – шке гыч быштыме арвер.

Пластилин гыч могай гына модышым ненчаш огеш лий!? Тидлан ме кажне кечым ойырена.

Виктория АХМАДЕЕВА.

Башкортостан, Бирск, Изи Соказа.

Уланай ден Коля

Йомак

Илен улмаш Уланай лўман тулык ўдыр. Икана тудо уремыш лектеш да шке семынже кутырен шинча: «Эх, кайышаш ыле марлан. Тунам вара пелашем мыйын верч шонаш, тургыжланыш тўналеш ыле». Коля тидым колеш да ўдырым марлан лекташ йодеш. Уланай келша.

Коля пошкудын клатше гыч пырчим, коям нумалеш, Уланай тамле кочкышым ямдыла. Но егын пырче дене шуко жап илаш огеш лий улмаш. Ик кечын Коля капканыш логалеш да нелын сусырга. Уланай кужу жап пелашыжым эмла. Тиддеч вара Коля егын клатыш коштым чарна. Коктын шурным ўдат, емыжым погат. Сайын илаш тўналыт.

Ирина СОЛОМАТОВА.

Свердловск,
Нижнесергинск, Ялгиян.

Кырык кандаше – пеш шуко.

М

4

«Ямде лий» 2020 ий 19 декабрь

М

Мутерым филологий шанче кандидат А.А.ИЛИЕВА ямдылаш полшен.

Шучко жап ок мондалт!

Кугу Ачамланде сар кажне ешыште шем кышажым коден. Ныл ий шу й ны шо шучко жап ок мондалт. Мыняр шуко салтак мөнгеш шочмо мландыш пörтылын огыл!

Мыят кочам нерген возынем. Мый тудым ик ганат ужын омыл, ачам Геннадий Павлович Павловын каласкалымыж гыч веле палем.

Кочам Павел Николаевич Николаев 1899 ийыште Морко районьсо Кугорнүмбал Шале ялеш шочын. Кочам дене кочтын куд йочам ончен куштенят: Зоям, Аннам, Анатолийым, Геннадийым, Георгийым, Антонинам.

Кочам Морко селаште Марий транслесыште тун бухгалтерлан пашам ыштен. Кугу капан, мотор, грамотан, ушан айдеме лийын. Тудым эре руш манын шоненыт, рушла пеш чаплын ойлен. Почеркше мотор лийын, йонгылыш деч посна возен, сандене штабышке писарьлан налыныт. 1942 ийыште Ленинградым аралымыжлан «За отвагу» медаль дене палемдалтын. 1944 ийыште Ленинград ола вокте-не увер деч посна йомын.

Кочам Акулина Андреевна лудын моштен огыл гынат, йочаже-влакым туныктен луктын. Шкежат пеш шуко йомакым пален да каласкален моштен, газет деке шуманден шоген, ушан-шотан лийышт манын чот тыршен. Кочамын фронт гыч колтымсо серышы-

2020 ий – Шарнымаш да чап идалык.

же-влакым ешге лудыныт. Ик серышыштыже кочам тыге возен: «Неле гынат, йоча-влакым туныкташак тырше». Зоя удыржө ачажлан серышым возен колтен, а кочам, йошкар карандаш дене чыла йонгылышыжым тюрлен, серышыжым мөнгеш пыштен колтен. «Зоя, книгам шуко луд», – манын күштен возен.

Кызыт ме тыныс илышыште илена. Кугу Ачамланде сар нерген кинола да книгага гыч веле палена. Садлан, йоча-влак, ветеран-влакын шарнымашыштым возен кодыза!

Р.Г.АНТРОПОВА,
туныктышо.

Советский, Орша.

Увер

Россий Федерацийысе просвещений министерствын увертарыме «Мыйын икоян классем» конкурсыш 3 тужем угла туныктышо ушнен. Хакасий Республикысе Абакан олесе гимназийыште туныктышо Н.Широглазова «Кугу сарын изи геройжо» проектше дене икымше верыш лектын. Йоча-влак школ йыр 75 пүнчым шынденят.

«Сенгымаш диктант – 2020» акций Россиясе кажне олаште да 76 йот элыште эртаралтын. Тушко миллион угла ег ушнен. Кугу Ачамланде сар нерген 25 йодышлан вашмутым пуаш кўлын. Россияын 16 регионжо гыч 20 участник эн сайын вашештен.

Пөлек – 2021 ийыште Москвае Йошкар площаддыште эртаралтыше Сенгымаш парадыш ұжмаш.

Фотом школын архивше гыч налме.

Тау, туныктышына!

Йоратыме туныктышем – Руслан Васильевич Паймаков. Тудо ОБЖ предметым туныкта. Руслан Васильевич мыланна келге шинчымашым пуа. Ме, кадетско-пограничный классыште тунемше-влак, капкылнам шуарена, пневматический винтовко дене лўйкалаш тунемына. Ме военный да патриот слётлаште вийнам тергена. Сенгымашна ятыр. Школнан выпускникше-влак военный тонежлашке тунемаш пурат. Йоратыме туныктышыланна кугу таум ойлена.

Костя ИВАНОВ.

1-ше номеран Шернур школ.

Сенгымашлан – 75 ий

Волжский район Пөтъял школышто тунемше-влак Палыдыме салтакын кечыжлан (3 декабрь) пөлеклалтыше «Шарнымаш көгөрчен» акциийым эртареныт.
Дарья ИВАНОВАН
пашаже.

«Ямде лий» 2020 ий 19 декабрь

2020 ий – Шарнымаш да чап идалык.

Пытартыш ветеран

Шошо. Май. А кава канде-канде,
Кече кўзыш шантак, модылден.
Парк покшелне шога, ок тарване
Шонгыен курымашлык тул ден.

Вуй чалемше. Онча тўткын тулым,
Пуйто уждымо тушто коеш.
Кидше огыл туржеш шем картузым,
Шарнымаш шонгын онжым туржеш.

Тул-вўд вошт пырля эртыше тан-влак,
Кө ден уло тўням утарен
Элнан шўмжө – Моско – деч тўналын,
Кө Берлин деч умбаке эртен,

Толын огытыл таче тул деке,
Бнде огыт тол дыр нигунам.
Шымле ий сенгымашлан теммеке,
Кодын полклан лач ик ветеран....

....Курымашлык полк дене парадыш
Лекте самырык младший сержант...
Курымашлык тул дек ынде паркыш
Вес гана ок тол ты ветеран.

Г.ОЯР.

Сенгымашым лишемден

Мый С.Алексеевын «Ачай» ойлымашыжым («Ямде лий» 2020 ий 5 декабрь) лудынам. Тўн герой – ныл ияш Филипп. Тудын ачаже сарыш каен. Икымше кечылаштак ўмыржө кўрылтын. Изи рвезе аваж деч йодын: «Ачам кредалеш мо?» «Кредалеш», – вавештен аваже. Филипп моло ен-влаккланат кугешнен каласкален. Тудо ешыш ойго толмым шижын огыл. Ачаже тетла нигунам мўнгыжө огеш пўртыл. Рвезе умылен, ачаже сенгымашым лишемден.

Данил ПЕТРОВ.

Морко, Коркатово.

Факт

Кугу Ачамланде сар годым Марий АССР-ыште илыше датлыште тыршыше 22 тийжем утла еҥлан «Задоблестный труд в Великой Отечественной войне 1941-1945гг.» медальым пуэзыт.

Сенгымашлан – 75 ий

«Ямде лий» 2020 ий 19 декабрь

Герой лўмеш идалык

Фотом школын архивше ычналме.

Ме Совет Ушем Герой М.В.Лебедев дене кугешнана. Школыштына тудын лўмеш тоштер уло. Шукерте огыл тудым уэмденыт. М.В.Лебедевлан пўлеклалтше Геройын кечыжым эртарышна. Квест-модыш годым тўрлө станций еда коштна, уш-акылнам тергышна, шуко ум пален нална. Мемнан класс 1-ше верыш лекте. Шушаш ийын М.В.Лебедевын шочмыжлан 100 ий темеш. Садлан школыштына 2021 ийым Лебедевын идалыкше семын увертарышна.

Максим АКТУГАНОВ.

У Торъял, Немда.

Историйым шергалына

1787-1791 ийласе Руш-турко сар годым, 1790 ий 22 декабрьыште, А.В.Суворовын вуйлатыме руш войска Измаил турко орым сеҥен налын.

Салтаклан – У ий пўлек

Палаш онгай

Кугу Ачамланде сар годым тылеш кодшо-влак салтак-шамычлан У ий пўлекым ыште-ныт. Посылкыш шере кочкышым, ручкам, карандашым, шокшо вургемым, шырпым – икманащ, салтаклан фронтышто кўлшө арверым оптеныт. Мутлан, Ленинград олесе шоколад фабрике тўрлө шере кочкышым колтылын. Сар годым фабрике ик кечыланат петырнен огыл. 1943 ийыште «Мишка на Севере» кампеткым 3 тонным ямдылен. Фабриkyште ыштыме кож настойко да «Кола» витаминан шоколад салтак-влаклан авитаминоз да цинга чер-влак деч аралалташ полшеныт.

Пўлекым яшлыкыш але вынер мешакыш пыштеныт. Ёмбаламже «Элым аралышылан» але «Йошкар Армыйн салтакшылан» манын сереныт.

Л.ГРИГОРЬЕВА
ямдылен.

6

Лўм: Надежда Александровна Богданова (Кравцова).

Шочын: 1931 ий 28 декабрь, Белоруссий, Авданьки ял.

Подвиг: 1941 ийыште «Путивльский» партизан отрядыш ушнен. Разведкыш коштын, кўварлаш, машина корнылаш миным шындедылын. 1943 ийыште разведчик группын вуйлатышыже Феропонт Слесаренко дене разведкыш каен. Шужышо, кўчен коштыш йочала койын, Балбеки ялышке пурен, тушманын часовойышт, пулемёт, пушко-влак кушто шогымо нерген шижтарен. Ф.Слесаренкон сусыргымеке, йолжым пўтырен да тушманын шинчашкыже ынже перне манын, пушенге укшла дене петырен коден, отрядыш польшышым йодаш куржын.

1991 ийыште ўмыржō кўрылтын.

Чап: Отечественный война, Йошкар Тисте орденла, «Партизану Отечественной войны», «За отвагу», «За боевые заслуги» медаль-влак дене палемдалтын.

#пионер ГЕРОЙ

2020 ий – Шарнымаш да чап идалык.

Модыш гоч тунемыт

«Великая Отечественная война» ўстембал модыш – Республикысе самырык-влакын полатышт пеленысе Патриот шўлышеи куштышо да спорт рўдерын увертарыме мультиформатан проектн ик кугу ужашыже. Тыгай модышым Йошкар-Оласе 16-шо номеран школ ден Т.И.Александрова лўмеш 11-ше номеран лицейлан пōлекленыт. Тидын нерген самырык-влак дене пашам ыштыше специалист И.И.ИВАНОВА каласкала:

Фотом школын архивше гыч налме.

– Модыш урок деч ўрдыжысō пашам ўртараш келшен толеш. Тудо кок блок гыч шога: 1941 ий («Брест олесе карманым аралымаш», «Подольский курсант-влакын подвигышт», «Моско воктенысе контрнаступлений») да 1942 ий («Севастополь верч кредалмаш», «Сталинград кредалмаш», «Ленинград олесе блокаде»). Модышыш 240 онай йодыш, модмо «пасу», салтакын фигурыжо, офицер планшет, жетон, картычке-влак да молат пурат. 12 ияш деч кугурак ийготан 2-5 ег модын кертеш. Модашлан мобильный приложенийым кельштарыме. Ролик, статья, справочник, модыш, технике ден саргурал-влакын модельышт, Кугу Ачамланде сарын геройжо-шамыч кодшо курымысо илышыш пōртылаш полшат. Модыш гоч йоча-влаклан историйым тунемаш онайрак лиеш.

Х.АЛЕКСАНДРОВА.

Снимкыште: Т.И.Александрова лўмеш 11-ше номеран лицейын юнармий отрядышым (вуйлатыше – Н.А.Дудар) рўдерын специалистше Е.Ю.Германова саламла.

Кугешнем

Кугезе кочам – Григорий Никитьевич Мамашев (Исаев). Тудо 1911 ийыште Марий Турек район Озагсола ялеш шочын. 1941 ий декабрь гыч 1942 ий май марте 69-ше номеран Касвел учебный артиллерий полкышто младший сержант, 1942 ий 23 май гыч 1945 ий 9 май марте 770-ше да 934-ше артиллерий полкын наводчикше лийын. Мōнгыжō 1945 ий ноябрьыште пōртылын. «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» медаль дене палемдалтын. Сар деч вара колхозышто трактористлан пашам ыштен. Кочам дене кугешнем.

Миша ИБРАЕВ.

Кужэнер школ.

Полина КАЛИНИНАН сўретше. Туныктышо – Л.М.НОВИКОВА. Национальный президент сымыктыш школ.

Сенгымашлан – 75 ий

«Ямде лий» 2020 ий 19 декабрь

2020 ий – Шарнымаш да чап идалык.

Задаче

Марий

АССР-ысе ялозанлык пашаште тыршыше-влак Кугу Ачамланде сар годым эллан 21 миллион 700 тўжем пуд киндым (тылыште илыше кажне ег деч 50 пуд кинде дене), 4 миллион пуд парентым, 1 миллион 340 тўжем пуд шылым колтеныт.

Шотлыза:

1) Республикыште мыняр еҥ пашам ыштен?

2) Кажне пашаеҥ мыняр пуд парентым да шылым пуэн?

верышт дене чын шынден лудса.

Кугу Ачамланде сар ... кече шуйнен. ... ола ден посёлко йўлен, шаланен пытен. ... миллион ег илем деч посна кодын. Салтак-влакын эртыме корныштым тўжем километр дене шотлат. Брест гыч Моско марте – ... километр. Моско гыч Берлин марте – ... километр наре. Сарыште вуйым пыштыше кажне салтакым ик минут шып шоген шарнаш ... ий кўлеш.

Нине мут-влаклан келшыше техникым кычал:

1. **Аэродром, шулдыр, кава, пилот.**

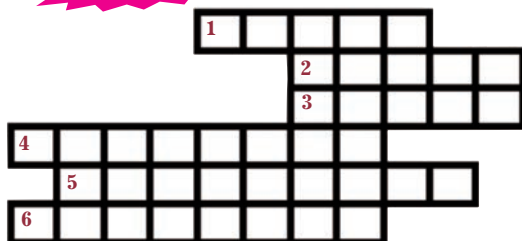
2. **Орава, броня, шофёр-механик.**

3. **Капитан, тегыз, моряк.**

4. **Люк, броня, гусеницан орава.**

Кроссворд

1.Россий ... радамьш рвезе-влак 18 ийым темыеке каят.

2.Подвиглан награде.

3.Кум лукан ...

4.Тушман ваштареш крдалме оружий.

5.Воинский званий.

6.Тушман тылыште крдалше ... отряд.

Сенымашлан – 75 ий

«Ямде лий» 2020 ий 19 декабрь

Сар нерген

Викторине

1. Красноармеец, герой шке капше дене фашистын амбразурым петырен.

А) А.М.Матросов. Б) Н.Ф.Гастелло.

В) С.А.Жуков. Г) З.Ф.Прохоров.

2. Кугу Ачамланде сар кайме жапыште Москвасе Йошкар площадыште парад мыняр гана лийын?

А) Ик гана.

Б) Ик ганат лийын огыл.

В) Кум гана.

Г) Ныл гана.

3. Иүдвелне верланыше ола. Сар жапыште тудо сенен налаш лийдыме ор лийын.

А) Мурманск.

Б) Норильск.

В) Североморск.

Г) Салехард.

4. Блокаде годым ик йочалан мыняр грамм киндым пуэныт?

А) 125 грамм.

Б) 20 грамм.

В) 1 кило.

Г) 50 грамм.

Е.ИВАНОВА ямдылен.

Тиде таблицыште алфавитысе вич буква ок сите.

Нуным кычалын, войскан лўмжым возыза.

А	Н	Ф	З	Ч	Г	Ъ
У	Б	К	Ы	Л	Р	Щ
С	Ш	Э	В	Ц	Ж	Я
И	Д	Й	Ь	Ё	Ю	М

Палаш онгай

Эн шерге пөлек

Ўшанаш лийдымыла чучеш, но блокадысе Ленинградыште илыше йоча-влаклан У ий кож пайремым эртареныт. 1941 ийыште 7-10-шо класслаште тунемше 50 тўжем наре ўдыр-рвезе кож йыр пörдын. Театрлаште спектакльым ончыктеныт.

1942 ийыште Ленгорсовет кажне школышто (тунам 84 школ пашае ыштен), йочадыште, йочапörгыштö У ий пайремым эртараш кўштен. Тулыкеш кодшо да фронтовик-влакын йочаштлан тўткышым утларак ойыреныт. А 1942 ий 31

декабрьыште пörтлаште электротул чўкталтын. Ленинградыште 400 кече утла тул, вўд, шокшо деч посна илыше-влаклан тиде эн шерге пөлек лийын.

Л.НИКОЛАЕВА ямдылен.

Кож ыйр пӧрдын модына

*Пагалыме ыдыр-рвезе-влак,
вашке У ий шуэш. Пайрем вургем-
мым ямдыледа, очыни. Польш
семын икмынар фотом савыктена.
Теат тыгай вургемым ыштен
кертыда.*

Пошкырт кундем Кара-идель район Шопкер ял гыч Георгий Аймурзин – рыцарь. Йолаш ден тувырым изолон гыч ургенит. Щит ден кердым картон кагаз гыч ыштенит. Щитым изолон дене петыренит, кердылан фольгам кучылтынит. Вуйчиемым пентгыде кагаз гыч ыштенит да фольга дене петыренит.

Звенигово район Кожласола села гыч Эвелина ВИНОГРАДОВА – йӱксӧ.

У Торъял посёлко гыч Аделина Куклиналан аваже Йошкар Упшын вургемжым пидын. Тидлан шем, йошкар, ош тӱсан шӱртым кучылтын.

Йошкар-Ола гыч Ярослав АБЛИНОВ – гном.

*У ий кожым
сӧрастараш модыш-влакым
Волжский районысо
Пӧтъял школын тунем-
шыже-влак темлат.*

Павел
ИВАНОВЫН
пашаже.

Йоча-влак, снимкым тӱсленрак ончалза. Ужыда, у ий кожым она гыч ышташ лиш. Звенигово район Шолӧнер посёлкышто илыше Кирилл Александров курскаже Айрат Галиуллин дене пырля тыгай моторлыкым кельштарен.
ЛЗАХАРОВАН фотожо.

Николай
КОНСТАНТИНОВЫН
пашаже.

Фото-влакым еш архив гыч налме.

«Ямде лий» 2020 ий 19 декабрь

Йоча годым мыланна
У ий пайрем да теле
каникул эн пиалан па-
гыт лийыныт. У ий-
жым Йүштө Кочан
пөлекшылан верчын
моткоч вученна. Изи
кагаз котомкашке пеш
шуко кампет да шоко-
лад пуреныт...

– Вашке У ий, – каласыш икана ача. –
Кудалтыза ындыже ораде койышдам. Сита. Уке
гын Йүштө Коча тыланда пөлекшымат ок пу.

– Кузе тыге ок пу?! –
изам дене иканаште ум-
шанам карышна.

– Тудо кызыт лачак
йоча-влакым эскераш
тўналын. Палынеда гын,
мутым колыштдымылан
нимом ок пөлекле. А шкенжым сайын кучышы-
лан пөлек котомкашкыже кажне
кечын ик кампет гыч ешарен
пышта... Титак койышлан –
мөнгешла, луктын налеш.

– Кузе Коча тидым пала?
Молан ме тудым у ий марте
огына уж? Кушто коштеш?

– Тудо мемнам йышт эске-
ра, – ўшандарен ойла ача.

– А ме шкенам сайын-
сайын кучаш тўналына гын?..

– Тыгай-шамыгчлан эн
тамле кампетым пышта.

Кугуракын мутшым ко-
лыштдымылан, осал койышлан нимом ок пөлек-
ле, – умылтара ача. Варажым, векат, ме, мутым
колыштдымо малай-шамыгч, тудлан жалын
чучын колтышна да ешарыш: – Изишакше,
конешне, котомкаштыже кода. Кочыжым. Но эн
тамлыжым садак весылан пуа...

Малаш вочмо деч ончыч изам дене тиде
йодышым йышт канашышна. Коктынат тыгай
иктешлымашыш толын лекна: уке, таче кечы-
лан Йүштө Коча ик кампетымат ешарен ок
пыште. Кечыжак тыгай ыле – чотак тўрштыл-
на. Нигөм ышна колышт. Но эрла кече гыч
шкенам сайын кучаш тўналына. Тугак кутырен
келшышна. Тунам вара У ий вашеш Йүштө
Коча могай тушто котомкам, мешакымак
кучыкта!

Эрдене ме чынже денак пуйто угыч шочын-
на. Кынелмек, вигак шўргынам йүштө вўд дене
мушна, ўстембак кондымо сийым, васартылде,
чыла кочна, шургыде чийышна да школыш
кайышна. Да, иктым каласаш мондышым:
тенгече ме мөнгысө пашам ыштен ышна
шукто. Мом Йүштө Кочалан верчын арам тола-
шаш? Тугакшат кечыгут тўрштылна. Тыгайлан
пөлек котомкаш кампетым ешарен пыштыман
огыл, чыла поген налман.

Тиде кечынже тыршенак тунемым. Парт
коклаштат верем гыч тарваныде шинчышым.
Тидым ужын, эсогыл туныктышо мый декем
лищеме да, ала черланенам манын, сангам
кучен ончыш. Вет ондакше урокышто эре
тўрштылынам, а таче шып гына шинчем,
кажне мутым колыштам. Туныктышо шوماк-
шым кошартен шукта ма уке, мый кидымат
нөлтөм – вашешташ ямде улам. Южгунамже
мом йодмыжымат умылен ом шукто, кидем
шкак нөлталтеш.

Тыге тунемаш да шкемым кучаш чытыш кок
кечылан веле ситыш. Варажым эркин тўршты-
лаш тўналым. Ик ийлан
кугурак изам мый дечем
опкырак улмаш: шкен-
жым пеш сайын куча.
Векат, эн тамле кампет-
кым оранек шканже
поген налнеже.

У ий шкенжым кужунак ыш
вучыкто. Ме школыш кайышна. Таче
тушто сылне ёлко йыр пёр-
даш, мураш-кушташ тўналына.

Вараже ёлкышкына,
тояж дене кўварым
перкален, Йүштө Коча
толшаш. Тудым ме кум
гана ўжшаш улына.
Ошкылам вашкыде. А
куш вашкаш? Вет сай
рвезыш савырнен шым
шуктыс. Кугуракын
мутшым шым колышт.

Векат, Йүштө Коча ынде мыланем
пөлек котомкашкөм эн кочо кампетшым пыш-
тен. А изам, Йүштө Кочан эн кугу котомкам
пуымыжлан ўшанен, онжым кадыртен ошкы-
леш. Вет тудо шкенжым сайын кучаш моткоч
тыршыш.

Ёлко йыр мыняр жап пёрдмым омат шарне.
Вара Йүштө Кочам ўжаш тўнална. Теве тудо
толын пурыш. Нойышо. Корныжо пеш мўндыр
лийын дыр. Вачўмбалныже кугу мешак кеча.
Ик жап гыч тушечын кагаз котомка-влакым
луктедаш тўнале. Мыламат, изамланат кугыт
шот дене икгаяк логале. Ала көргыжкө тўрлө?
Ўрдыжкө корангын тергаш пижна. Но нимогай
ойыртемөм ышна уж. Васли изамынат котом-
каштыже чылт мыйын гаяк кампет-влак кият.
Тудын кумылжат вошыш. Моланжым эсогыл
Йүштө Коча деке миен йоднеже ыле. Вет тудо
шкенжым пытаргыш кечылаште пеш сайын
кучен. Но ала-молан ўрын шогале. Тудым
Миша Мишаринын котомкаже эшеат ўрыкта-
рыш. Тудынат котомкаштыже кампет-влак
чылт мемнан гаяк лийыныт. Вет Миша эр гыч
кас марте шуршо гай тўрштылешыс! А кокы-
танже! Дневникыштыже осал отметкыже кав-
се шўдыр нарак погынас!

– Шонто ынде тудо, нимом ок уж, – кала-
сыш изам Йүштө Коча нерген. – Ужеш гын,
тыге ок ыштыл ыле.

Ю.СОЛОВЬЁВ марлагден.
Сўретгым Интернет гыч налме.

Алексей ПОПОВ, коми писатель.

ЙҮШТӨ КОЧАН ПӨЛЕКШЕ

Ойлымаш

Ик минутышто – 139 мут

Мый кокымшо классыште тунемам. Яра жапыште книгам лудаш йоратем. Монтгыштына шуко энциклопедий уло. Акамым книгажешамычым вашке лудын пытарем.

Классыште мый эн писын лудам. Ик минут жапыште – 139 мутым.

Ирина ЕГОШИНА.
У Торъял, Немда.

Шернур район Кукнур школын 1-ше классыштыже тунемше-влак Марий тиште кечылан полек-лалтше сүрет ончерым келыштареныт.

Т.КОНАКОВАН фотожо.

Француз император Наполеон ик минутышто кок тижем мутым лудын, а писатель Максим Горький – ныл тижемым.

Француз писатель Оноре де Бальзак кокиждо лаштыкан романым пел шагатыште лудын.

Палаш онгай

Аралаш күлеш

Изи годсек мый марла кутырем. Марий йылме мотор, лывырге. Шомакше-влак могай сөрал улыт. Марий почеламут-влак пеш сылнын йонгат. Мыланем тыге чучеш, пуйто пытаргыш жапыште ме шочмо йылмынам мондаш тўналынна. Тудым аралаш күлеш.

Максим БЕЛЯЕВ.

Национальный президент школ-интернат.

Чукотко.
Йочададыште
урок кая.

Воспитатель
туштым тушта:

«Телымат, кеҥежымат ик тўсан».
– Лум! – кугешнен кычкыралеш
рвезе.

Кукнур школ

Шочмо школыш йолташем ден Куаналын коштына.
У портфельым кидыш налын Тунемаш ошкылына.
Школышто ме лудына,
Возена да шотлена.
Сүретлаш тунемына,
Спорт ден кылым кучена.
Пеш тыршен тунемына,
Уш-акылнам пойдарена.

Ульяна ТАНЫГИНА.
Шернур, Ёлыл Рушәнер.

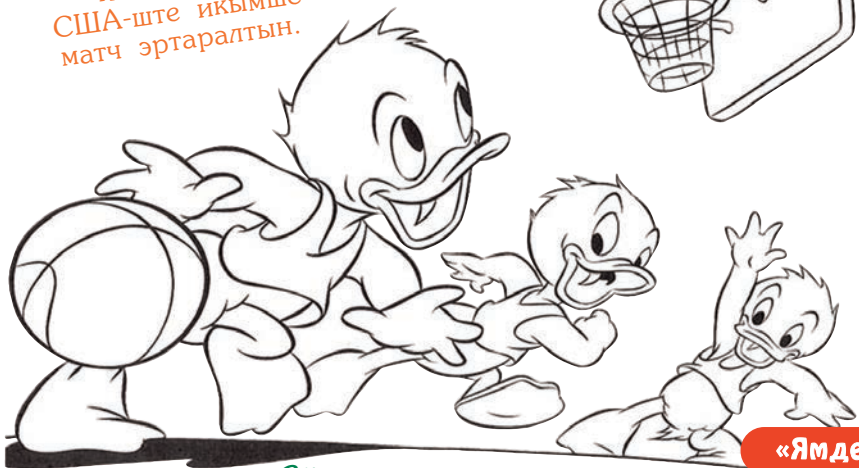
Синквейн

Шочмо йылме
Мотор, лыжга.
Полша, кугешныкта, пойдара.
Мыланна кугу вийым пуа.
Йолташем.

Надя ПЕТУХОВА.
Морко, Купсола.

21 декабрь – Баскетболын шочмо кечыже.

1891 ийыште
тиде кечын
США-ште икымше
матч эртаралтын.

Сүретым чиялтыза.

«Ямде лий» 2020 ий 19 декабрь

Индекс: П4696.
Тираж 1150 экз. Заказ
Формат – А-4-12.
Тўн редактор Л.В.СЕМЕНОВА.

https://vk.com/yamde_lii
<https://ok.ru/yamdelii>
E-mail: yamde_lii@mari-el.ru
(документ кагазлан),
yamde_lii@mail.ru
(автор-влаклан)
Сайтын адресше:
yamdelii.pf

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК: Марий Эл Республикысе культур, печать да калык-влакын пашаш шотышто министерстве, «Ямде лий» газет» кугужаныш унитарный казна предприятий.

Газетым редакцийыште погым да верстатлыме, «Марий Эл Республикысе Правительствын типографийже» ООО-што ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типографийн адресше: 424000, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Газетым Массовый коммуникаций сферыште да культур наследиым аралымаште законодательством шуктен шогымым эскерше Федеральный службын Приволжский федеральный округысyo управленийыштыже регистрироватлыме.
Номер – ПИ №ФС 18-1999,
2005 ий 10 февральыште пуымо.

0+

Печатьыш пуымо жап –
14-00,
фактически – 13-00

Авторын да редакцийын шонымашышт түрлө лийын кертыт. Серыш-влак монтгыш огыт колталт.
Ак – кутырен келшыме почеш.

Редакцийн да издателын адресше:
424006, Йошкар-Ола, СССР Вооруженный Вийын 70-ше идалыкше урем, 20-шо порт.
Тел. 8(8362) 45-22-82(факс)

**«Ямде лий»
дене**

**Рушла гыч
марлаш
кусарыза.**

«Ямде лийым» йоратем,
Кечын толмыжым вучем.
Шольым ден ачам-авам
Шулен колыштыт луддем.
Егор МЕДВЕДЕВ.
Татарстан,
Арск, Шурабаш.

1. Сон.
2. Луг.
3. Говорить.
4. Горе.
5. Жеребец.

Алина СОЛОВЬЁВА.
У Торъял, Немда.

Задаче

Йоча-влак ече дене мунчалтеныт. Миша Колюш деч умбакырак мунчалтен, а Сергей – Колюш деч тембакырак. Кө эн умбак мунчалтен каен – Миша але Сергей?

1 гыч 16 марте
точко-влакым
ушыза. Мо лекте?

Йыгыр лумзең-влакым ончалза да 10 ойыртемым муза. Мон кышажым лумышто уждыда?

Пинегылан йолташыжын пизышым муаш полшыза. Тудын йолташыжым палышда?

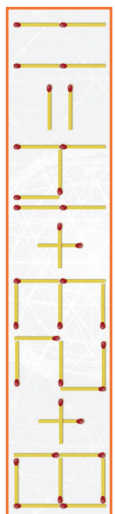
Конкурс

Почтальонко толеш,
Газетым шуялеш.
«Ямде лийым» налам,
Вигака лудаш тўналам.
Адель АНТИПОВ.
Татарстан,
Арск, Шурабаш.

**Икгай
кож-влакым
ушыза.**

**Ик шырлым верже дене ваш-
талтен, чын вашмутым ыштыза.**

Тушто-влак

Айдеме дене келша, тудлан паша-тыже чот полша.

Шкеже ола-вула, у жаргым кочкеш, ошым пуа.

Судуко

